

МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МЕДИЦИНИ ТА ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я
КАФЕДРА ВНУТРІШНІХ ХВОРОБ

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ГІГІЕНА ТА ЕКОЛОГІЯ

Галузь знань
Спеціальність
Назва освітньої програми
Рівень вищої освіти

22 Охорона здоров'я
222 «Медицина»
«Медицина»
другий (магістерський) рівень

Розробники і викладачі	Контактний тел.	E-mail
Д.мед.н., професор кафедри внутрішніх хвороб МГУ КОВАЛЬЧУК Ліна Йосипівна	+380677182129	linakovalchuk@i.ua

1. АНОТАЦІЯ ДО КУРСУ

Програма вивчення навчальної дисципліни «Гігієна та екологія» складена відповідно до Стандарту вищої освіти України (далі – Стандарт) підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 22 «Охорона здоров'я» спеціальності 222 «Медицина». Згідно до навчального плану підготовки лікарів другого (магістерського) рівня за спеціальністю «Медицина», вивчення навчальної дисципліни «Гігієна та екологія» здійснюється здобувачами вищої освіти на другому курсі у 4 семестрі. Навчальної дисципліни «Гігієна та екологія» спрямована на підготовку майбутніх спеціалістів в питаннях фахового аналізу стану здоров'я населення, обізнаність з медико-соціальними чинниками формування популяційного здоров'я та закономірностями найважливіших захворювань у світі та Україні. Викладання дисципліни передбачає лекції, практичні заняття, та самостійну роботу студентів та завершується складанням іспиту. Засвоєння матеріалу супроводжується набуттям відповідних інтегральних, загальних і фахових компетентностей. Програма упорядкована із застосуванням сучасних даних з «Гігієна та екологія» та педагогічних принципів організації освітнього процесу вищої освіти.

Мета навчальної дисципліни «Гігієна та екологія»: вивчення теоретичних основ профілактичної медицини, зокрема гігієни та екології, як наук, які є базисом профілактичної складової професійного світогляду фахівця напряму підготовки «Медицина»; опанування студентами необхідних знань, умінь, дій, цільових завдань, навичок, які відповідають кінцевим цілям вивчення навчальної дисципліни відповідно до Стандарту вищої освіти України.

Передумови (пререквізити) для вивчення дисципліни - передбачає попереднє опанування знань (за шкільною програмою) з таких дисциплін, як загальна біологія, біологія людини, тварин та рослин. З програми Університету – таких дисциплін як: «Біологія», «Фізика», «Хімія», «Соціологія», «Психологія», «Екологія»

Кореквізити: вивчення дисципліни передбачає інтеграцію з такими предметами, як «Фізіологія», «Біологічна та біоорганічна хімія», «Внутрішня медицина» та «Патологічна фізіологія».

Постреквізити: вивчення дисципліни закладає основи для вивчення здобувачами фахових дисциплін.

2. ОЧІКУВАНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ, ЯКІ ПЛАНУЄТЬСЯ СФОРМУВАТИ ТА ДОСЯГНЕННЯ ПРОГРАМНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

У процесі реалізації програми дисципліни «Гігієна та екологія» формуються наступні компетентності із передбачених освітньою програмою:

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у професійній діяльності в галузі охорони здоров'я зі спеціальності «Медицина», або у процесі навчання, що передбачає здійснення діагностичного пошуку і характеризується комплексністю та складністю умов та вимог.

Загальні компетентності (ЗК)

- ЗК 1 Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- ЗК 2 Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК 3 Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК 6 Здатність приймати обґрунтовані рішення.
- ЗК 10 Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків.

Спеціальні (фахові) компетентності

- СК2 Здатність до визначення необхідного переліку лабораторних та інструментальних досліджень та оцінки їх результатів.
- СК 5 Здатність до визначення принципів та характеру лікування, реабілітації та профілактики захворювань.
- СК19 Здатність зрозуміло і неоднозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з проблем охорони здоров'я та дотичних питань до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.

Навчальна дисципліна «Гігієна та екологія» забезпечує досягнення програмних результатів навчання (ПРН), передбачених освітньою програмою «Медицина» другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 222 «Медицина», галузі знань 22 Охорона здоров'я:

ПРН1 Мати ґрунтовні знання із структури професійної діяльності. Володіти інформацією з фундаментальних і клінічних біомедичних наук, достатньою для здійснення ефективної професійної діяльності в умовах постійного оновлення фундаментальної та прикладної медичної

інформації. Критично осмислювати наявні проблеми та результати досліджень в сфері своєї спеціальності. Нести відповідальність за професійний розвиток, здатність до подальшого професійного навчання з високим рівнем автономності.

ПРН3 Збирати скарги, анамнез життя та захворювання, оцінювати психомоторний та фізичний розвиток пацієнта, стан органів та систем організму, на підставі результатів лабораторних та інструментальних досліджень оцінювати інформацію щодо діагнозу (за списком 4), враховуючи вік пацієнта.

ПРН8 Визначати необхідний режим праці, відпочинку та харчування на підставі заключного клінічного діагнозу, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами.

ПРН 9 Визначати підхід, план та тактику ведення фізіологічної вагітності, фізіологічних пологів та післяпологового періоду шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами.

ПРН17 Планувати та втілювати систему протиепідемічних та профілактичних заходів, щодо виникнення та розповсюдження захворювань серед населення. Аналізувати епідеміологічний стан та проводити заходи масової й індивідуальної, загальної та локальної профілактики інфекційних захворювань. Планувати, організовувати та проводити заходи зі специфічної профілактики інфекційних захворювань, в тому числі згідно з Національним календарем профілактичних щеплень, як обов'язкових так і рекомендованих. Управляти залишками вакцин, організовувати додаткові вакцинальні кампанії, у т.ч. заходи з імунопрофілактики

ПРН19 Оцінювати вплив навколишнього середовища на стан здоров'я людини для оцінки стану захворюваності населення.

ПРН20 Організовувати необхідний рівень індивідуальної безпеки (власної та осіб, про яких піклується) у разі виникнення типових небезпечних ситуацій в індивідуальному полі діяльності.

Заплановані результати навчання за навчальною дисципліною

Після закінчення вивчення дисципліни **здобувач вищої освіти буде знати:**

- Спеціалізовані знання про людину, її органи та системи, стандартні методики проведення лабораторних та інструментальних досліджень
- Мати спеціалізовані знання про людину, її органи та системи; етичні та юридичні норми; алгоритми та стандартні схеми визначення режиму праці та відпочинку при лікуванні, на підставі попереднього та клінічного діагнозу захворювання
- Мати спеціалізовані знання про людину, її органи та системи; алгоритми та стандартні схеми призначення харчування при лікуванні захворювання
- Мати спеціалізовані знання про людину, її органи та системи; стандартні методики обстеження людини (вдома, на вулиці, у закладі охорони здоров'я) в умовах нестачі інформації
- Знати законодавчу базу щодо надання екстреної медичної допомоги, зокрема закон України «Про екстрену медичну допомогу». Мати спеціалізовані знання про невідкладні стани людини; принципи надання екстреної медичної допомоги
- Знати етапи медичної евакуації в умовах надзвичайної ситуації, у т.ч. у польових умовах. Знати систему лікувально-евакуаційного забезпечення. Знати принципи організації та проведення лікувально-евакуаційних заходів серед населення та військовослужбовців. Знати систему оповіщення населення в умовах надзвичайних ситуацій. Знати методичні настанови щодо дій лікаря під час розгортання етапів медичної евакуації
- Знати систему санітарно-гігієнічних та профілактичних заходів серед закріпленого контингенту населення. Знати принципи організації диспансеризації різних груп населення: здорових людей, що підлягають диспансерному нагляду (новонароджені, діти, підлітки, вагітні, представники професій, що мають проходити обов'язковий диспансерний огляд) та групи хворих. Знати показники оцінки організації та ефективності диспансеризації. Знати методичні підходи для оцінки стану навколишнього середовища та наявності чинників, які

впливають на стан здоров'я населення в даних умовах. Знати принципи організації раціонального харчування, водопостачання, режиму діяльності та відпочинку, формування сприятливого виробничого середовища, первинної профілактики захворювань і травм; принципів і методів пропаганди здорового способу життя

- Знати принципи та системи планування та проведення профілактичних та протиепідемічних заходів щодо інфекційних хвороб в типових умовах та в умовах епідемічного неблагополуччя на підставі результатів аналізу, даних обстеження осередку інфекційних хвороб. Знати методи виявлення та ранньої діагностики інфекційних хвороб, організації первинних протиепідемічних заходів в осередку інфекційних хвороб. Знати профілактичні та протиепідемічні методи організації заходів щодо запобігання розповсюдження інфекційних хвороб
- Знати систему офіційного документообігу в професійній роботі лікаря, включаючи сучасні комп'ютерні інформаційні технології
- Знати методи епідеміологічних та медико-статистичних досліджень; вимоги до діагностичних тестів, що можуть бути застосовані для скринінгових досліджень; показники ризику та методики їх розрахунку. Знати стандартні методи, включаючи сучасні комп'ютерні інформаційні технології, обробки державної, соціальної та медичної інформації

Здобувач вищої освіти буде вміти:

- Вміти аналізувати результати лабораторних та інструментальних досліджень та на їх підставі оцінити інформацію щодо діагнозу хворого
- Вміти визначати, на підставі попереднього та клінічного діагнозу, шляхом прийняття обгрунтованого рішення необхідний режим праці та відпочинку при лікуванні захворювання
- Вміти визначати, на підставі попереднього та клінічного діагнозу, характер харчування при лікуванні захворювання
- Вміти, в умовах нестачі інформації, використовуючи стандартні методики, шляхом прийняття обгрунтованого рішення оцінити стан людини та поставити діагноз
- Вміти визначити невідкладні стани; принципи та тактику надання екстреної медичної допомоги; провести організаційні та діагностичні заходи, спрямовані на рятування та збереження життя людини
- Вміти організувати та виконувати медичні заходи під час розгортання етапів медичної евакуації в умовах надзвичайних ситуації, у т.ч. у польових умовах
- Вміти формувати групи населення для проведення їх диспансеризації. Вміти скласти план диспансеризації різних груп. Мати навички щодо організації диспансеризації відповідних контингентів. Мати навички аналізу стану здоров'я груп населення за результатами диспансеризації та розробки медичних та профілактичних заходів. Мати навички щодо складання аналітичної довідки про стан здоров'я населення в залежності від чинників виробничого та навколишнього середовища.
- Вміти організувати пропаганду здорового способу життя, первинної профілактики захворювань та травм населення
- Вміти на підставі епідеміологічного аналізу, використовуючи профілактичні та протиепідемічні методи, планувати заходи для запобігання розповсюдження інфекційних хвороб. Вміти організовувати проведення профілактичних та протиепідемічних заходів щодо інфекційних хвороб у закладі охорони здоров'я, серед закріпленого населення та у осередках інфекційних хвороб на підставі епідеміологічного аналізу за групами ризику, території ризику, часу та факторів ризику
- Вміти визначати джерело та місце знаходження потрібної інформації в залежності від її типу. Вміти обробляти інформацію та проводити аналіз отриманої інформації
- Володіти стандартними методами описових, аналітичних, епідеміологічних та медико- статистичних досліджень.

- Вміти оцінювати в динаміці та при співставленні з середньостатистичними даними показники захворюваності, у тому числі хронічними неінфекційними захворюваннями, інвалідності, смертності, інтегральні показники здоров'я.
- Володіти методикою проведення скринінгу щодо виявлення важливих неінфекційних захворювань. Вміти розраховувати та оцінювати показники індивідуального та популяційного ризику виникнення та перебігу захворювань.
- Володіти методикою формування груп ризику.
- Вміти визначати джерело знаходження потрібної інформації в залежності від її типу; уміння проводити статистичну обробку матеріалу та аналіз отриманої інформації
- Вміти оцінити стан здоров'я населення, стан навколишнього середовища та негативні фактори впливу на здоров'я. Володіти методами статистичного та лабораторного аналізу стану здоров'я різних груп населення. Вміти формувати профілактичні заходи на підставі даних про зв'язок між станом навколишнього середовища та станом здоров'я певних контингентів населення.
- Вміти розраховувати показники здоров'я населення.
- Вміти оцінювати зв'язок та вплив соціально-економічних та біологічних чинників на здоров'я індивідуума, сім'ї, популяції.
- Вміти планувати профілактичні заходи для попередження негативного впливу соціально-економічних факторів на здоров'я населення та його окремих груп
- Навчання дисципліни дозволяє здобути соціальні навички як через фахові освітні компоненти, які містять в собі соціальні елементи для роботи за напрямом основної дисципліни, блоку вибіркових дисциплін (які сприяють розвинення та вдосконалення способів мислення, професійних, світоглядних, громадських якостей, морально-етичних цінностей), так і через проходження практики, під час якої здобувачі освіти навчаються демонструвати толерантність, емпатію, вміння налагоджувати співробітництво з пацієнтом/клієнтом, колегами, проявляти лідерські якості, працювати в критичних умовах та логічно і системно мислити.

Навички які будуть опановані під час навчання:

Здатність до проведення епідеміологічних та медико-статистичних досліджень здоров'я населення;

Обробка державної, соціальної, економічної та медичної інформації.

Здатність до оцінювання впливу навколишнього середовища, соціально-економічних та біологічних детермінант на стан здоров'я індивідуума, сім'ї, популяції

3. ОБСЯГ ТА ОЗНАКИ КУРСУ

Загалом		Вид заняття (денне відділення / заочне відділення)			Ознаки курсу		
ЄКТС	годин	Лекційні заняття	Практичні заняття	Самостійна робота	Курс, (рік навчання)	Семестр	Обов'язкова / вибіркова
4	120	14	42	64	2	IV	Обов'язкова

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем		Кількість годин у тому числі			
		Всього	Лекції	Практичні	СРС
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ГІГІЄНИ ТА ЕКОЛОГІЇ					
<i>Змістовий розділ 1.</i>					
<i>Вступ до гігієни та екології. Основи запобіжного та поточного санітарного нагляду.</i>					
Тема 1.	Гігієна як наука, її мета, завдання, зміст, методи гігієнічних досліджень.	6	2		4
Тема 2.	Історія виникнення, основні етапи розвитку та сучасний стан гігієни.	4		2	2
<i>Змістовий розділ 2.</i>					
<i>Гігієнічне значення навколишнього середовища та методи його дослідження. Гігієна населених місць та житла. Гігієна повітряного середовища.</i>					
Тема 3.	Гігієнічне значення сонячної радіації.	4		2	2
Тема 4.	Гігієнічне значення складових біосфери (атмосфери, гідросфери, літосфери).	4			4
Тема 5.	Гігієнічне значення клімату, погоди, їх вплив на здоров'я населення.	4		2	2
Тема 6.	Гігієна населених місць. Гігієна житла. Мікроклімат, опалення, вентиляція, природне та штучне освітлення, методи їх вимірювання і гігієнічна оцінка.	4	2	2	
<i>Змістовий розділ 3.</i>					
<i>Гігієна води та водопостачання, гігієна ґрунту, санітарна очистка населених місць.</i>					
Тема 7.	Гігієна води та водопостачання.	4	2	2	
Тема 8.	Гігієна ґрунту та очистка населених місць.	6		2	4
<i>Змістовий розділ 4.</i>					
<i>Гігієна праці.</i>					
Тема 9.	Гігієна та фізіологія праці. Методика гігієнічної оцінки важкості і напруженості праці, шкідливостей трудового процесу. Санітарне законодавство в галузі охорони праці.	4			4
Тема 10.	Гігієнічна характеристика шкідливих факторів виробничого середовища та реакції організму на їх	4		2	2

	вплив.				
Тема 11.	Професійні захворювання і отруєння та їх профілактика.	4	2		2
РОЗДІЛ 2. СПЕЦІАЛЬНІ ПИТАННЯ ГІГІЄНИ ТА ЕКОЛОГІЇ					
<i>Змістовий розділ 5. Гігієна дітей і підлітків.</i>					
Тема 12.	Гігієна дітей і підлітків. Закономірності росту і розвитку дитячого організму. Гігієна трудового, фізичного, психофізіологічного навчання і виховання дітей і підлітків. Методика їх гігієнічної оцінки.	4	2	2	
Тема 13.	Методи гігієнічної оцінки устаткування та утримання навчально-виховних установ для дітей і підлітків.	4		2	2
Тема 14.	Методи вивчення вікових психофізіологічних особливостей дітей та підлітків. Гігієнічна оцінка навчально-виховного режиму дітей різних вікових груп.	4			4
Тема 15.	Методика гігієнічного контролю за організацією фізичного виховання та трудового навчання дітей і підлітків. Лікарсько-професійна консультація та медичний професійний відбір підлітків в умовах школи та поліклініки.	4			4
<i>Змістовий розділ 6. Гігієна харчування.</i>					
Тема 16.	Гігієна харчування, його екологічні та соціальні проблеми. Методика оцінки харчового статусу людини, її потреб в харчових речовинах та енергії.	8	2	4	2
Тема 17.	Наукові основи раціонального, превентивного, лікувального, дієтичного та лікувально-профілактичного харчування. Методи оцінки адекватного харчування за меню-розкладкою, забезпечення вітамінами.	4		2	2
Тема 18.	Фізіолого-гігієнічне значення нутрієнтів та гігієнічна характеристика харчових продуктів.	4		2	2
Тема 19.	Теоретичні аспекти та методика профілактики аліментарних та аліментарно-зумовлених	4		2	2

	захворювань.				
Змістовий розділ 7.					
Гігієна лікувально-профілактичних закладів. Радіаційна гігієна.					
Тема 20.	Гігієнічна оцінка розміщення та планування окремих структурних підрозділів лікарні за матеріалами проекту. Особливості планування та облаштування спеціалізованих лікарень та відділень.	6	2	2	2
Тема 21.	Гігієнічна оцінка умов перебування хворих та гігієна праці медичних працівників у лікувально-профілактичних закладах.	4		2	2
Тема 22.	Радіаційна гігієна, протирадіаційний захист в медичних закладах та інших об'єктах, де використовуються джерела іонізуючої радіації. Методи і засоби радіаційного контролю. Радіаційне забруднення довкілля. Гігієнічні аспекти аварії на Чорнобильській АЕС. Радіаційна безпека населення в місцях його мешкання	4		2	2
Змістовий розділ 8.					
Військова гігієна.					
Тема 23.	Основи організація санітарно-гігієнічних заходів у Збройних силах України при надзвичайних ситуаціях мирного часу та у воєнний час. Гігієна польового розміщення військ та населення.	4		2	2
Тема 24.	Основи організації та проведення санітарного нагляду і медичного контролю за харчуванням особового складу Збройних сил України у польових умовах.	4		2	2
Тема 25.	Основи організації та проведення санітарного нагляду і медичного контролю за водопостачанням особового складу Збройних сил України в польових умовах	4		2	2
Тема 26.	Гігієна праці особового складу Збройних сил України при ліквідації наслідків надзвичайних станів і на воєнний час	4			4
Змістовий розділ 9.					
Здоровий спосіб життя, особиста гігієна та психогігієна					

Тема 27.	Здоровий спосіб життя, особиста гігієна. Фізична культура, основи загартовування. Профілактика алкоголізму, наркоманії, токсикоманії, тютюнопаління.	2			2
Тема 28.	Гігієна одягу та взуття. Гігієнічна оцінка миючих засобів, тканин та побутового, виробничого і лікарняного одягу.	4		2	2
ІСПИТ					
Загалом годин		120	14	42	64
Об'єм дисципліни – 4 кредита					

5. ТЕХНІЧНЕ Й ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ / ОБЛАДНАННЯ

Студенти отримують теми та питання курсу, основну і додаткову літературу, рекомендації, завдання та оцінки за їх виконання як традиційним шляхом, так і з використанням університетської платформи он-лайн навчання на базі Moodle. Окрім того, практичні навички у пошуку та аналізу інформації за курсом, з оформлення індивідуальних завдань, тощо, студенти отримують, користуючись університетськими комп'ютерними класами та бібліотекою.

6. ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Назви змістових модулів і тем		Практичні
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ГІГІЄНИ ТА ЕКОЛОГІЇ		
<i>Змістовий розділ 1.</i>		
<i>Вступ до гігієни та екології. Основи запобіжного та поточного санітарного нагляду.</i>		
Тема 1.	Історія виникнення, основні етапи розвитку та сучасний стан гігієни.	2
<i>Змістовий розділ 2.</i>		
<i>Гігієнічне значення навколишнього середовища та методи його дослідження. Гігієна населених місць та житла. Гігієна повітряного середовища.</i>		
Тема 2.	Гігієнічне значення сонячної радіації.	2
Тема 3.	Гігієнічне значення клімату, погоди, їх вплив на здоров'я населення.	2
Тема 4.	Гігієна населених місць. Гігієна житла. Мікроклімат, опалення, вентиляція, природне та штучне освітлення, методи їх вимірювання і гігієнічна оцінка.	2
<i>Змістовий розділ 3.</i>		
<i>Гігієна води та водопостачання, гігієна ґрунту, санітарна очистка населених місць.</i>		
Тема 5.	Гігієна води та водопостачання.	2
Тема 6.	Гігієна ґрунту та очистка населених місць.	2

<i>Змістовий розділ 4. Гігієна праці.</i>		
Тема 7.	Гігієнічна характеристика шкідливих факторів виробничого середовища та реакції організму на їх вплив.	2
РОЗДІЛ 2. СПЕЦІЛЬНІ ПИТАННЯ ГІГІЄНИ ТА ЕКОЛОГІЇ		
<i>Змістовий розділ 5. Гігієна дітей і підлітків.</i>		
Тема 8.	Гігієна дітей і підлітків. Закономірності росту і розвитку дитячого організму. Гігієна трудового, фізичного, психофізіологічного навчання і виховання дітей і підлітків. Методика їх гігієнічної оцінки.	2
Тема 9.	Методи гігієнічної оцінки устаткування та утримання навчально-виховних установ для дітей і підлітків.	2
<i>Змістовий розділ 6. Гігієна харчування.</i>		
Тема 10.	Гігієна харчування, його екологічні та соціальні проблеми. Методика оцінки харчового статусу людини, її потреб в харчових речовинах та енергії.	4
Тема 11.	Наукові основи раціонального, превентивного, лікувального, дієтичного та лікувально-профілактичного харчування. Методи оцінки адекватного харчування за меню-розкладкою, забезпечення вітамінами.	2
Тема 12.	Фізіолого-гігієнічне значення нутрієнтів та гігієнічна характеристика харчових продуктів.	2
Тема 13.	Теоретичні аспекти та методика профілактики аліментарних та аліментарно-зумовлених захворювань.	2
<i>Змістовий розділ 7. Гігієна лікувально-профілактичних закладів. Радіаційна гігієна.</i>		
Тема 14.	Гігієнічна оцінка розміщення та планування окремих структурних підрозділів лікарні за матеріалами проекту. Особливості планування та облаштування спеціалізованих лікарень та відділень.	2
Тема 15.	Гігієнічна оцінка умов перебування хворих та гігієна праці медичних працівників у лікувально-профілактичних закладах.	2
Тема 16.	Радіаційна гігієна, протирадіаційний захист в медичних закладах та інших об'єктах, де використовуються джерела іонізуючої радіації. Методи і засоби радіаційного контролю. Радіаційне забруднення довкілля. Гігієнічні аспекти аварії на Чорнобильській АЕС. Радіаційна безпека населення в місцях його мешкання	2
<i>Змістовий розділ 8. Військова гігієна.</i>		
Тема 17.	Основи організація санітарно-гігієнічних заходів у Збройних силах України при надзвичайних ситуаціях мирного часу та у воєнний час. Гігієна польового розміщення військ та населення.	2
Тема 18.	Основи організації та проведення санітарного нагляду і медичного контролю за харчуванням особового складу Збройних сил України у польових умовах.	2
Тема 19.	Основи організації та проведення санітарного нагляду і медичного контролю за водопостачанням особового складу Збройних сил України в польових умовах	2
<i>Змістовий розділ 9.</i>		

<i>Здоровий спосіб життя, особиста гігієна та психогігієна</i>		
Тема 20.	Гігієна одягу та взуття. Гігієнічна оцінка миючих засобів, тканин та побутового, виробничого і лікарняного одягу.	2
	Загалом годин	42

7. САМОСТІЙНА РОБОТА

Назви змістових модулів і тем		Кількість годин
		СРС
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ГІГІЄНИ ТА ЕКОЛОГІЇ		
<i>Змістовий розділ 1.</i>		
<i>Вступ до гігієни та екології. Основи запобіжного та поточного санітарного нагляду.</i>		
Тема 1.	Гігієна як наука, її мета, завдання, зміст, методи гігієнічних досліджень.	4
Тема 2.	Історія виникнення, основні етапи розвитку та сучасний стан гігієни.	2
<i>Змістовий розділ 2.</i>		
<i>Гігієнічне значення навколишнього середовища та методи його дослідження. Гігієна населених місць та житла. Гігієна повітряного середовища.</i>		
Тема 3.	Гігієнічне значення сонячної радіації.	2
Тема 4.	Гігієнічне значення складових біосфери (атмосфери, гідросфери, літосфери).	4
Тема 5.	Гігієнічне значення клімату, погоди, їх вплив на здоров'я населення.	2
<i>Змістовий розділ 3.</i>		
<i>Гігієна води та водопостачання, гігієна ґрунту, санітарна очистка населених місць.</i>		
Тема 6.	Гігієна ґрунту та очистка населених місць.	4
<i>Змістовий розділ 4.</i>		
<i>Гігієна праці.</i>		
Тема 7.	Гігієна та фізіологія праці. Методика гігієнічної оцінки важкості і напруженості праці, шкідливостей трудового процесу. Санітарне законодавство в галузі охорони праці.	4
Тема 8.	Гігієнічна характеристика шкідливих факторів виробничого середовища та реакції організму на їх вплив.	2
Тема 9.	Професійні захворювання і отруєння та їх профілактика.	2
РОЗДІЛ 2. СПЕЦІЛЬНІ ПИТАННЯ ГІГІЄНИ ТА ЕКОЛОГІЇ		
<i>Змістовий розділ 5.</i>		
<i>Гігієна дітей і підлітків.</i>		
Тема 10.	Методи гігієнічної оцінки устаткування та утримання навчально-виховних установ для дітей і підлітків.	2
Тема 11.	Методи вивчення вікових психофізіологічних особливостей дітей та підлітків. Гігієнічна оцінка навчально-виховного режиму дітей різних вікових груп.	4
Тема 12.	Методика гігієнічного контролю за організацією фізичного виховання та трудового навчання дітей і підлітків.	4

	Лікарсько-професійна консультація та медичний професійний відбір підлітків в умовах школи та поліклініки.	
Змістовий розділ 6. Гігієна харчування.		
Тема 13.	Гігієна харчування, його екологічні та соціальні проблеми. Методика оцінки харчового статусу людини, її потреб в харчових речовинах та енергії.	2
Тема 14.	Наукові основи раціонального, превентивного, лікувального, дієтичного та лікувально-профілактичного харчування. Методи оцінки адекватного харчування за меню-розкладкою, забезпечення вітамінами.	2
Тема 15.	Фізіолого-гігієнічне значення нутрієнтів та гігієнічна характеристика харчових продуктів.	2
Тема 16.	Теоретичні аспекти та методика профілактики аліментарних та аліментарно-зумовлених захворювань.	2
Змістовий розділ 7. Гігієна лікувально-профілактичних закладів. Радіаційна гігієна.		
Тема 17.	Гігієнічна оцінка розміщення та планування окремих структурних підрозділів лікарні за матеріалами проекту. Особливості планування та облаштування спеціалізованих лікарень та відділень.	2
Тема 18.	Гігієнічна оцінка умов перебування хворих та гігієна праці медичних працівників у лікувально-профілактичних закладах.	4
Тема 19.	Радіаційна гігієна, протирадіаційний захист в медичних закладах та інших об'єктах, де використовуються джерела іонізуючої радіації. Методи і засоби радіаційного контролю. Радіаційне забруднення довкілля. Гігієнічні аспекти аварії на Чорнобильській АЕС. Радіаційна безпека населення в місцях його мешкання	2
Змістовий розділ 8. Військова гігієна.		
Тема 20.	Основи організації санітарно-гігієнічних заходів у Збройних силах України при надзвичайних ситуаціях мирного часу та у воєнний час. Гігієна польового розміщення військ та населення.	2
Тема 21.	Основи організації та проведення санітарного нагляду і медичного контролю за харчуванням особового складу Збройних сил України у польових умовах.	2
Тема 22.	Основи організації та проведення санітарного нагляду і медичного контролю за водопостачанням особового складу Збройних сил України в польових умовах	2
Тема 23.	Гігієна праці особового складу Збройних сил України при ліквідації наслідків надзвичайних станів і на воєнний час	4
Змістовий розділ 9. Здоровий спосіб життя, особиста гігієна та психогігієна		
Тема 24.	Здоровий спосіб життя, особиста гігієна. Фізична культура, основи загартовування. Профілактика алкоголізму, наркоманії, токсикоманії, тютюнопаління.	2
Тема 25.	Гігієна одягу та взуття. Гігієнічна оцінка миючих засобів, тканин та побутового, виробничого і лікарняного одягу.	2
Загалом годин		64

8. ВИДИ ТА МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Робоча програма навчальної дисципліни передбачає наступні види та методи контролю:

Види контролю	Складові оцінювання
поточний контроль, який здійснюється у ході: проведення практичних занять, виконання індивідуального завдання; проведення консультацій та відпрацювань.	50%
підсумковий контроль, який здійснюється у ході проведення іспиту (заліку).	50%

Методи діагностики знань (контролю)	
	фронтальне опитування; наукова доповідь, реферати, усне повідомлення, індивідуальне опитування; робота у групах; ділова гра, розв'язання ситуаційних завдань, кейсів, практичних завдань, ІСПИТ

Питання до іспиту

„ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ГІГІЄНИ ТА ЕКОЛОГІЇ”

1. Профілактична медицина її значення та зв'язок з лікувальною медициною.
2. Профілактика, її різновиди та роль в діяльності лікаря.
3. Гігієна як наукова дисципліна, її мета, завдання, об'єкти вивчення.
4. Санітарія, як практичне застосування положень гігієни, санітарних норм і правил.
5. Становлення та досягнення емпіричної гігієни у країнах стародавнього сходу, риму.
6. Санітарна культура Київської Русі на емпіричному етапі розвитку гігієни.
7. Становлення науково-експериментальної гігієни, розвиток гігієнічної науки в Україні.
8. Становлення та розвиток кафедри гігієни та екології в Національному медичному університеті.
9. Сонячна радіація та її гігієнічне значення, основні складові елементи сонячної радіації.
10. Спектральний склад сонячної радіації, спектральний склад ультрафіолетової частини сонячної радіації.
11. Основні види біологічної (біогенної) дії УФР та її особливості для кожної області спектрального складу УФР.
12. Основні види біологічної (абіогенної) дії УФР та її особливості для кожної області спектрального складу УФР.
13. Поняття еритемної, фізіологічної, профілактичної дози УФО.
14. Штучні джерела УФР, та їх використання з профілактичною метою.
15. Порушення здоров'я і захворювання, що пов'язані з дефіцитом та надлишком УФР та заходи з їх профілактики.
16. Особливості впливу ультрафіолетового випромінювання на людей похилого віку
17. Особливості використання УФВ для первинної та вторинної профілактики різних захворювань у людей похилого віку
18. Визначення поняття „Погода”, фактори що характеризують погоду та їх гігієнічне значення.
19. Визначення поняття „Погода”, фактори що формують погоду та їх гігієнічне значення.
20. Визначення поняття „Клімат”, кліматоформуючі фактори та їх гігієнічне значення.
21. Визначення поняття „Клімат”, кліматохарактеризуючі фактори та їх гігієнічне значення.

22. Геліометеотропні реакції людини, визначення поняття, специфічні та неспецифічні прояви геліометеотропних реакцій людини.
23. Заходи з профілактики геліометеотропних реакцій.
24. Дайте визначення поняття „Акліматизація”, фази акліматизації, чинники, що впливають на процес акліматизації.
25. Охарактеризуйте основні термобаричні утворення, їх вплив на здоров'я населення.
26. Вплив метеорологічних умов на динаміку забруднення атмосферного повітря.
27. Використання кліматичних факторів з оздоровчою та профілактичною метою.
28. Вимоги до територій та місцевості, що застосовується для кліматотерапії.
29. Особливості впливу різних типів погоди на здоров'я людей похилого віку
30. Особливості впливу різних типів клімату на здоров'я людей похилого віку
31. Прояви геліометеотропних реакцій у людей похилого віку та їх профілактика
32. Особливості перебігу фаз акліматизації у людей похилого віку
33. Фізична природа та гігієнічне значення природного освітлення.
34. Види джерел штучного освітлення, їх порівняльна характеристика (переваги, недоліки).
35. Порівняльна характеристика ламп розжарювання та люмінесцентних ламп.
36. Гігієнічне значення води.
37. Фізіологічні функції води в організмі людини.
38. Епідеміологічне значення води.
39. Роль води у виникненні та розповсюдженні інфекційних хвороб серед населення.
40. Гігієнічна характеристика систем водопостачання населених місць.
41. Методи очистки води та їх гігієнічна характеристика.
42. Методи знезараження води та їх гігієнічна характеристика.
43. Органолептичні показники якості води та їх гігієнічна характеристика.
44. Показники якості води за хімічним складом (хімічні речовини природного походження) їх гігієнічне значення.
45. Показники якості води за хімічним складом (хімічні речовини антропогенного походження) їх гігієнічне значення.
46. Показники, що характеризують епідемічну безпечність води (санітарно-мікробіологічні та санітарно-хімічні показники) їх гігієнічне значення.
47. Особливості виникнення та ознаки водних епідемій (наведіть приклади водних епідемій).
48. Ендемічне значення води. Роль води у виникненні геохімічних ендемій (наведіть приклади ендемічних хвороб).
49. Токсикологічне значення води (наведіть приклади хвороб).
50. Порівняльна характеристика природних джерел водопостачання.
51. Джерела забруднення поверхневих джерел водопостачання, їх характеристика.
52. Самоочищення води відкритих водойм, його сутність та гігієнічне значення.
53. Гігієнічне значення санітарно-топографічного обстеження джерел водопостачання.
54. Гігієнічне значення санітарно-технічного обстеження джерел водопостачання.
55. Гігієнічне, епідемічне і ендемічне значення ґрунту.
56. Основні фізичні властивості ґрунту та їх гігієнічне значення.
57. Основні біотичні та абіотичні складові ґрунту, їх гігієнічна характеристика.
58. Ґрунт як фактор передачі збудників інфекційних захворювань.

59. Джерела забруднення ґрунту, їх класифікація і гігієнічна характеристика.
60. Процеси самоочищення ґрунту від органічних речовин (зобразити схематично).
61. Системи видалення відходів, їх гігієнічна характеристика.
62. Санітарне очищення населених місць, забезпечення збирання та вивезення твердих побутових відходів.
63. Санітарне очищення населених місць. Методи знешкодження твердих побутових відходів.
64. Основні джерела забруднення атмосферного повітря, повітря житлових та громадських приміщень.
65. Основні забруднювачі повітря житлових (громадських) приміщень, основні індикаторні показники ступеня забруднення приміщень.
66. Вплив різних концентрацій діоксиду вуглецю на організм людини, ГДК CO₂ для побутових, громадських та виробничих приміщень.
67. Гігієнічне значення вентиляції житлових та громадських будинків, показники ефективності вентиляції.
68. Визначення поняття „мікроклімат”, його гігієнічне значення.
69. Гігієнічне значення вологості повітря, показники вологості повітря, методи вимірювання.
70. Гігієнічне значення температури оточуючих предметів (радіаційна температура, інфрачервоне випромінювання), методи вимірювання.
71. Гігієнічне значення руху повітря закритих приміщень, методи вимірювання.
72. Принципи гігієнічного нормування параметрів мікроклімату в приміщеннях житлових і громадських будівель.
73. Вплив гострої дії нагрівного мікроклімату на організм людини, шляхи запобігання його впливу.
74. Вплив хронічної дії нагрівного мікроклімату на організм людини, шляхи запобігання його впливу.
75. Вплив гострої дії охолоджуючого мікроклімату на організм людини, шляхи запобігання його впливу.
76. Вплив хронічної дії охолоджуючого мікроклімату на організм людини, шляхи запобігання його впливу.
77. Назвіть клініко-фізіологічні показники стану організму, що вивчаються при дослідженні комплексного впливу мікроклімату на організм людини.
78. Особливості впливу нагрівного мікроклімату на людей похилого віку, їх прояви та профілактика.
79. Особливості впливу охолоджуючого мікроклімату на людей похилого віку, їх прояви та профілактика.
80. Попередні та періодичні медичних огляди їх гігієнічне значення та основні завдання.
81. Специфічна та неспецифічна дія шуму на організм людини, шумова хвороба.
82. Заходи по зниженню несприятливої дії шуму на організм людини.
83. Основи та принципи гігієнічного нормування шуму.
84. Біологічна дія вібрації, вібраційна хвороба.
85. Основи та принципи гігієнічного нормування вібрації.
86. Види праці, їх фізіолого-гігієнічна характеристика.
87. Втома, пояснення та наукові обґрунтування їх розвитку.
88. Профілактика втоми при фізичній та розумовій праці.
89. Сучасні принципи і критерії гігієнічної оцінки праці та її класифікації за ступенем важкості.
90. Сучасні принципи і критерії гігієнічної оцінки праці та її класифікації за ступенем напруженості.
91. Джерела та гігієнічне значення запиленості повітря виробничих приміщень.
92. Властивості пилу, від яких залежить ступінь шкідливості його впливу на організм.
93. Пневмоконіози, їх види, патогенез та профілактика.
94. Вплив несприятливих чинників виробничого середовища на темп старіння працівника

95. Фізіолого-гігієнічні особливості праці літньої людини. Показники важкості та напруженості праці літніх людей і їх зміни під час трудової діяльності.
96. Засади працевлаштування осіб передпенсійного і пенсійного віку. Структура вікових груп літніх людей.
97. Організація праці літніх людей. Реабілітаційні заходи у передпенсійному та пенсійному віці для відновлення працездатності та збереження здоров'я.

«СПЕЦІАЛЬНІ ПИТАННЯ ГІГІЄНИ ТА ЕКОЛОГІЇ»

1. Критерії оцінки стану здоров'я дітей та підлітків. Особливості розподілу дітей та підлітків за групами здоров'я.
2. Поняття про біологічний та календарний вік. Показники рівня біологічного розвитку дітей та підлітків.
3. Фізичний розвиток як важливий критерій оцінки стану здоров'я. Основні показники фізичного розвитку.
4. Методи оцінки фізичного розвитку дітей та підлітків.
5. Методика комплексної оцінки стану здоров'я дітей та підлітків.
6. Порушення стану здоров'я та захворювання, що зумовлені дією факторів навколишнього середовища та навчально-виховного процесу.
7. Гігієнічні вимоги до земельної ділянки, яка відводиться під будівництво дитячих закладів.
8. Гігієнічні вимоги до будівлі навчальних закладів, системи забудови, їх характеристика.
9. Принцип функціонального зонування ділянки навчального закладу та його значення.
10. Гігієнічні вимоги до планування, облаштування, обладнання приміщень навчальних закладів.
11. Гігієнічні вимоги до мікроклімату, вентиляції та освітлення, а також санітарно-технічного благоустрою приміщень навчальних закладів.
12. Гігієнічні вимоги до планування шкільного класу. Гігієнічні вимоги до розміщення парт у шкільному класі.
13. Гігієнічні вимоги до дитячих меблів, їх фізіологічне обґрунтування.
14. Поняття про шкільну зрілість. Гігієнічні основи та методика визначення функціональної готовності дитини до навчання у школі.
15. Гігієнічні вимоги до організації навчально-виховного процесу у сучасних загальноосвітніх закладах.
16. Гігієнічні принципи складання та оцінки режиму дня дітей і підлітків різних вікових груп.
17. Гігієнічні вимоги до розкладу занять у школі та методика його оцінки.
18. Гігієнічні вимоги до організації і методики проведення уроку.
19. Гігієнічні вимоги до шкільних підручників та навчальних посібників.
20. Фізіолого-гігієнічні основи оцінки уроку фізичної культури. Гігієнічні вимоги до місць проведення занять з фізичного виховання.
21. Гігієнічні принципи раціональної організації трудового та політехнічного навчання дітей і підлітків.
22. Гігієнічні вимоги до сировини, матеріалів і фарб, які використовуються для виробництва іграшок.
23. Вимоги до видавничого оформлення та поліграфічного виконання шкільних підручників.
24. Методика гігієнічної оцінки навчальних підручників для дітей шкільного віку.
25. Поняття, принципи та умови раціонального харчування.
26. Визначення та класифікація харчового статусу організму.
27. Зміни в організмі людини при порушенні принципів раціонального харчування. Захворювання аліментарного походження.
28. Об'єктивні показники, за якими проводиться оцінка харчового статусу організму.
29. Фізіологічне значення та основні функції харчування. Види харчування.
30. Добова витрата енергії людини, її основні складові частини.
31. Класифікація нутрієнтів (харчових речовин) та їх функції в організмі (енергетична, пластична, каталітична, захисна).

32. Методика розрахунку енерговитрат людини за антропометричними та хронометражними даними.
33. Методика розрахунку потреб людини в харчових речовинах.
34. Поняття про меню-розкладку, вимоги до її складання.
35. Методи оцінки харчування організованих і неорганізованих колективів їх переваги та недоліки.
36. Вітаміни (визначення поняття), їх класифікація та фізіологічна роль в організмі.
37. Найчастіші гіповітамінози в індивідуальному і колективному харчуванні, їх причини.
38. Гіповітаміноз С, його основні симптоми та функціональні проби діагностики, фізіологічні потреби, основні джерела надходження вітаміну.
39. Гіповітаміноз А, методи його виявлення, фізіологічні потреби, основні джерела надходження вітаміну.
40. Гіповітамінози групи В, методи їх діагностики, фізіологічні потреби, основні джерела надходження вітаміну.
41. Гіповітаміноз Д (кальциферол), заходи профілактики, фізіологічні потреби, основні джерела надходження вітаміну.
42. Методи і засоби діагностики гіповітамінозів та їх профілактика.
43. Методика відбору проб харчових продуктів та готових страв.
44. Методика проведення органолептичних досліджень харчових продуктів і готових страв.
45. Харчові отруєння, їх визначення та класифікація.
46. Харчові токсикоінфекції: визначення, етіологія, профілактика.
47. Бактерійні токсикози: ботулізм, стафілококовий токсикоз, їх етіологія, профілактика.
48. Мікотоксикози, їх етіологія, профілактика.
49. Харчові отруєння немікробної природи.
50. Методика розслідування причин харчових отруєнь, участь та обов'язки медиків-гігієністів.
51. Методика розслідування причин харчових отруєнь, участь та обов'язки медиків клініцистів.
52. Документи, які оформляються в процесі та при завершенні розслідування харчового отруєння.
53. Профілактичні заходи щодо ліквідації та запобігання харчових отруєнь
54. Принципи харчування людей різних вікових груп, професій, спортсменів.
55. Методики визначення енерговитрат людини похилого віку та його потреб в основних нутрієнтах. Законодавчі норми фізіологічної потреби у харчових речовинах та енергії для різних груп населення їх наукове обґрунтування.
56. Методи і засоби медичного контролю за харчуванням окремих вікових груп населення.
57. Санітарне законодавство України, його основні елементи та складові.
58. Структура санітарно-епідеміологічної служби України та санітарно-епідеміологічних станцій різного рівня управління
59. Задачі і зміст запобіжного санітарного нагляду, етапи роботи санепідслужби при проведенні запобіжного санітарного нагляду.
60. Поняття про проект будівництва, його основні частини, мета та методика їх гігієнічної оцінки.
61. Основні види будівельних креслень мета та методика їх гігієнічної оцінки.
62. Мета та методика гігієнічної оцінки ситуаційного плану та генерального плану..
63. Задачі та зміст поточного санітарного нагляду.
64. Класифікація і характеристика об'єктів санітарного нагляду.
65. Мета та методика проведення поглибленого санітарного обстеження і опису об'єкта.
66. Мета та методика проведення періодичних та екстрених санітарних обстежень об'єктів.
67. Значення та ефективність суб'єктивних методів оцінки об'єкта санітарного нагляду.
68. Значення та ефективність об'єктивних методів оцінки факторів середовища об'єкта санітарного нагляду.

69. Гігієнічні вимоги до розміщення, планування приймальних відділень.
70. Гігієнічні вимоги до планування та режиму експлуатації відділень терапевтичного профілю.
71. Гігієнічні вимоги до планування та розміщення операційних блоків.
72. Гігієнічні особливості планування та режиму експлуатації інфекційних відділень.
73. Гігієнічні вимоги до планування та режиму експлуатації палатних секцій.
74. Санітарно-гігієнічні вимоги до збирання, видалення та знешкодження відходів, що утворюються у лікарні.
75. Професійні шкідливості, гігієна і охорона праці медичного персоналу хірургічного профілю.
76. Професійні шкідливості, гігієна і охорона праці медичного персоналу терапевтичного профілю.
77. Внутрішньолікарняна інфекція, основні шляхи передачі ВЛІ.
78. Сучасні системи забудови лікарень, їх порівняльна характеристика.
79. Радіаційна гігієна як галузь гігієнічної науки і санітарної практики, її мета та завдання.
80. Суть і природа радіоактивності. Одиниці вимірювання.
81. Іонізуючі випромінювання як виробнича шкідливість, умови, що визначають радіаційну небезпеку при роботі з ними.
82. Класифікація та характеристика джерел іонізуючих випромінювань, які беруть участь у формуванні променевого навантаження людини.
83. Основи біологічної дії іонізуючих випромінювань. Основні види променевих уражень організму (детерміністичні, стохастичні) та умови їх виникнення.
84. Основні нормативні документи в галузі радіаційної гігієни. Категорії осіб, що опромінюються.
85. Групи радіаційно-гігієнічних регламентованих величин, їх призначення.
86. Поняття ліміту дози опромінення організму людини. Ліміти доз опромінення для різних категорій населення та персоналу.
87. Методи та засоби радіаційного контролю при роботі з джерелами іонізуючої радіації.
88. Якісні характеристики радіонуклідів. Визначення, одиниці вимірювання.
89. Кількісні характеристики радіонуклідів. Визначення, одиниці вимірювання.
90. Основні якісні характеристики іонізуючих випромінювань. Визначення, одиниці вимірювання.
91. Кількісні характеристики іонізуючих випромінювань. Визначення, одиниці вимірювання.
92. Види радіаційного впливу (зовнішнє та внутрішнє опромінення) на організм, умови від яких вони залежать.
93. Особливості радіаційної небезпеки та протирадіаційного захисту при роботі з джерелами іонізуючих випромінювань.
94. Методи і засоби захисту від зовнішнього опромінення санітарно-гігієнічного характеру, їх організаційне і технічне вирішення.
95. Методи і засоби захисту від внутрішнього опромінення санітарно-гігієнічного характеру, їх організаційне і технічне вирішення.
96. Методи захисту від зовнішнього опромінення, оснований на фізичних законах його послаблення, їх законодавчі та організаційно-технічні основи.
97. Принципи, покладені в основу вибору матеріалу й розрахунку товщини захисних екранів від β -, γ - та рентгенівського випромінювання.
98. Особливості радіаційної небезпеки та протирадіаційного захисту в відділенні де використовують відкриті джерела іонізуючого випромінювання.
99. Особливості вимог до облаштування приміщень радіологічного відділення лікарні.
100. Особливості радіаційної небезпеки та протирадіаційного захисту в відділенні де використовують закриті джерела іонізуючого випромінювання.
101. Особливості радіаційної небезпеки та протирадіаційного захисту в відділенні де використовують дистанційну гамма-терапію.

102. Характеристика радіаційної небезпеки в рентгенівському діагностичному кабінеті та умови, від яких вона залежить. Вимоги до планування рентгенкабінету.
103. Шляхи зниження променевого навантаження персоналу та пацієнтів лікувальних закладів.
104. Методи збору та знешкодження радіоактивних відходів при роботі з відкритими джерелами іонізуючої радіації.
105. Методи і засоби санітарного та радіаційного контролю при роботі з джерелами іонізуючої радіації в медичних закладах.
106. Загальні уявлення про аварії та наслідки радіаційних та ядерних аварій. Особливості аварії на ЧАЕС.
107. Принципи та критерії зонування територій України, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи.
108. Характеристика основних дозостворюючих радіонуклідів.
109. Дайте визначення поняттям “Здоровий спосіб життя людини - ”, “Здоровий спосіб життя населення -
110. Назвіть суб’єктивні та об’єктивні методи і засоби здорового способу життя.
111. Дайте визначення поняття “Загартування”. Основні види, принципи і способи організації загартування.
112. Назвіть основні складові програми здорового способу життя.
113. Організація гігієнічного контролю за дозуванням фізичних навантажень у різному віці. Основні шляхи та засоби гігієнічного навчання та виховання різних вікових груп населення.
114. Гігієнічні вимоги до обладнання і режиму роботи соляріїв, фотаріїв
115. Гігієнічні вимоги до тканин і одягу.
116. Гігієнічні вимоги до взуття.
117. Фізико-хімічні показники, які характеризують гігієнічні властивості тканин для одягу людей похилого віку. Гігієнічні вимоги до різних шарів одягу людей похилого віку.
118. Індивідуальні засоби захисту зорового аналізатора. На яких виробництвах вони використовуються.
119. Індивідуальні засоби захисту слухового аналізатора. Назвіть їх види та перерахуйте виробництва на яких вони використовуються.
120. Психогігієна як наука. Мета, основні завдання, методи та засоби психогігієни.
121. Психогігієнічні принципи оптимізації повсякденної діяльності людини.
122. Біологічні ритми та стан здоров’я людини. Поняття про біологічні ритми.
123. Поняття про десинхроноз. Види десинхронозів.
124. Біоритмологічні принципи раціональної організації повсякденної діяльності людини.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ (приклад)

правильна відповідь – А

1. Жінка 65 років захворіла гостро, через 12 годин після вживання консервованих грибів домашнього виготовлення та яєчні, смаженої на салі. З’явилися різка слабкість, нудота, дворазове блювання, „туман” перед очима, розлади ковтання. При огляді: 36,2 С⁰, птоз, мідріаз, анізокорія, інспіраторна задишка. Яке захворювання найбільш імовірно у жінки?
 - A. *Ботулізм
 - B. Сальмонельоз
 - C. Отруєння грибами
 - D. Загострення хронічного холециститу
 - E. Харчова токсикоінфекція

2. Якій сік порекомендуєте включити в комплексну медикаментозно-дієтичну терапію хворим з виразковою хворобою шлунку або 12 – палої кишки з високою кислотністю шлункового соку з метою прискорення загоєння виразкового дефекту?
- A. * Картопляний, картопляно – моркв'яний
 - B. Яблучний, березово – яблучний
 - C. Гарбузовий
 - D. Капустяний, капустяно – моркв'яний
 - E. Селери, петрушки
3. При експертизі молока встановлено: кислотність - 19°Т, жирність -2,5%, густина - 1,025, проби з розчином Люголя негативні. Який метод фальсифікації молока було використано?
- A. *Розведення водою.
 - B. Додавання соди.
 - C. Додавання крохмалю.
 - D. Зняття вершків.
 - E. Додавання соди і крохмалю.
4. У квітні, під час медичного огляду груп населення, 27% осіб скаржилися на зниження працездатності та підвищену втомлюваність. Під час огляду були виявлені набряклі пухкі ясна, виражена кровоточивість під час натискання на них; на шкірі - фолікулярний гіперкератоз, на фоні нормальної вологості шкіри. З якою патологією, найбільш вірогідно, пов'язані такі прояви?
- A. *Полігіповітаміноз
 - B. Гіповітаміноз В1
 - C. Парадонтоз
 - D. Гіповітаміноз А
 - E. Гіповітаміноз С
5. Для проведення періодичного медичного огляду робітників хімічного заводу з виробництва хром- та нікельвмісних мінеральних сполук створена лікарська комісія в складі: терапевт, дерматолог, травматолог, окуліст, невропатолог, імунолог, хірург, отоларинголог, гематолог. Визначте мінімальний склад лікарської комісії з урахуванням особливостей продукції, що випускається заводом:
- A. *Отоларинголог, терапевт, дерматолог
 - B. Терапевт, окуліст, невропатолог
 - C. Терапевт, імунолог, хірург
 - D. Терапевт, дерматолог, травматолог
 - E. Терапевт, гематолог, окуліст
6. На машинобудівному заводі проводиться зачистка відливки за допомогою шліфувальних машин, які є джерелом локальної вібрації. Які найбільш ефективні профілактичні заходи необхідно вжити для попередження шкідливого впливу вібрації на організм працюючих?
- A. * Використання рукавичок, що зменшують вібрацію
 - B. Приймання теплих ванн для рук
 - C. Масаж кистей рук
 - D. Проведення попередніх та періодичних медичних оглядів
 - E. Проведення санітарно-проствітницької роботи серед робітників
7. Студент проводить оцінку рівня шуму в цеху холодного штампування. За допомогою якого приладу він проводить це гігієнічне

дослідження?

- A. *Шумовібровимірювач
 - B. Піранометр
 - C. Аудіотестер
 - D. Актинометр
 - E. Аналізатор спектру шуму
8. Робітники працюють в умовах високих рівнів запиленості. Для виникнення професійних пилових захворювань мають значення хімічні (вміст діоксиду кремнію) та фізичні властивості аерозолів пилу. Яка головна фізична властивість аерозолів пилу?
- A. *Дисперсність
 - B. Іонізація
 - C. Електрозарядженість
 - D. Розчинність
 - E. Намагнічування
9. Під час капітального ремонту лікарні було передбачено оновити колірне оформлення лікарняних приміщень, тому що останнє має велике психологічне та естетичне значення; при цьому стіни палат для хворих вирішили фарбувати з урахуванням:
- A. *Орієнтації вікон
 - B. Профілю лікарні
 - C. Коефіцієнту відображення стін
 - D. Захворювань хворих, які були госпіталізовані в ці палати
 - E. Створення відчуття затишку
10. Для профілактики внутрішньолікарняних інфекцій, які передаються повітряно-крапельним шляхом, в інфекційному відділенні плануються повні бокси. Вони складаються з тамбура, палати, шлюзу. Яка ще структурна частина повинна входити до складу повного боксу?
- A. *Санвузол
 - B. Оглядова
 - C. Медсестринський пост
 - D. Маніпуляційна
 - E. Кабінет лікаря
11. З метою профілактики внутрішньо-лікарняної інфекції відходи шкірно-венерологічних, хірургічних та туберкульозних відділень та лікарень повинні:
- A. *спалювати в спеціальних мусорозпалювальних печах на ділянці лікарні.
 - B. вивозити на обладнанні за межами місця звалища.
 - C. вивозити на спеціально виділені місця на цвинтарях
 - D. заборонити до вивозу
 - E. закопувати на ділянці лікарні
12. У населеному пункті планується будівництво багатопрофільної лікарні на 500 ліжок. Де на лікарняній ділянці необхідно розмістити поліклініку?
- A. *Біля центрального входу

- В. У садово-парковій зоні
 - С. Біля господарської зони
 - Д. У центрі ділянки біля лікувальних корпусів
 - Е. Розміщення поліклініки на території ділянки не дозволяється
13. У мешканців населеного пункту, що розташований у третьому кліматичному поясі масове ураження на флюороз зубів. При якій концентрації F-іону в питній воді може спостерігатись флюороз?
- А. *1,5 мг/л
 - В. 1,0 мг/л
 - С. 0,7 мг/л
 - Д. 0,1 мг/л
 - Е. 0,3 мг/л
14. При лабораторному дослідженні питної води встановлено що сухий залишок складає 1200 мг/л, загальна твердість – 5,5 мг-екв/л, загальна лужність – 4,5 мг-екв/л. Чи відповідає за показниками фізіологічної адекватності питна вода вимогам ДсанПіНу?
- А. *Не відповідає за загальною мінералізацією
 - В. Не відповідає за показниками лужності
 - С. Не відповідає за вмістом фтору
 - Д. Не відповідає за показниками твердості
 - Е. Не відповідає за вмістом магнію
15. За даними лабораторного контролю якості питної води з водогону отримані наступні результати: каламутність – 1,5 мг/м³, запах 3 бали, присмак – металевий – 2 бали, колір – світло-жовтий, колірність – 20оС, температура - 12оС. Який з показників не відповідає гігієнічним вимогам?
- А. *Запах
 - В. Каламутність
 - С. Присмак
 - Д. Колірність
 - Е. Температура
16. Всі, наведені нижче, захворювання, можуть передаватися через воду, крім:
- А. *Захворювання, обумовлені фізичними якістьми води
 - В. Захворювання, обумовлені хімічним складом води
 - С. Інфекційні хвороби бактеріальної природи
 - Д. Вірусні захворювання
 - Е. Протозойні захворювання
17. Дівчинка 10-ти років має середні показники довжини тіла та окружність грудної клітки вище середніх величин, показник ваги тіла збільшений за рахунок жирівідкладення. Функціональні ознаки фізичного розвитку нижче середнього. Фізичний розвиток цієї дитини можна комплексно оцінити як:
- А. *Дисгармонічний
 - В. Середній
 - С. Різко дисгармонічний

- D. Гармонічний
E. Нижче середнього
18. Для підвищення загартованості організму учнів школи-інтернату лікар розробив програму. В основу вказаної програми покладено наступні принципи: поступовість, послідовність, індивідуальність, комплексність. Який з основних принципів загартовування не врахований?
A. *Систематичність
B. Нарощування сили дії
C. Підвищення резистентності
D. Підвищення стійкості
E. Нарощування інтенсивності дії
19. У 13-річного хлопчика отримані наступні дані: довжина тіла – 147 см (+2 σ), маса тіла – 38 кг (+1,5 σ), окружність грудної клітки – 72 см (+0,2 σ). Оцініть гармонійність фізичного розвитку дитини:
A. *Дисгармонійний
B. Гармонійний
C. Різко дисгармонійний
D. Надмірний
E. Вище середнього
20. Укажіть нормативи водопостачання військ у польових умовах в помірному кліматичному поясі (в л/добу на 1 бійця):
A. *10 л/добу
B. 5 л/добу
C. 20 л/добу
D. 40 л/добу
E. 1 л/добу

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ

„Загальні питання гігієни та екології”

1. Визначення та гігієнічна оцінка температури повітря.
2. Визначення та гігієнічна оцінка швидкості руху повітря.
3. Визначення та оцінка відносної вологості повітря закритих приміщень.
4. Визначення та оцінка швидкості руху повітря за допомогою кататермометра, крильчатого та чашкового анемометрів.
5. Визначення та оцінка радіаційної температури.
6. Визначення та оцінка мікроклімату закритих приміщень.
7. Гігієнічна оцінка комплексного впливу мікроклімату та теплообмін людини об'єктивними та суб'єктивними методами (кататермометрія еквівалентно-ефективні, результуючі температури).
8. Побудова та гігієнічна оцінка "рози вітрів".
9. Визначення інтенсивності УФР.
10. Розрахунок профілактичної та фізіологічної УФ опромінення.

11. Визначення мікробного забруднення повітря аспіраційним методом (з використанням приладу Ю.Кротова), оцінка ефективності санації повітря.
 12. Визначення та оцінка рівня штучного освітлення приміщення за допомогою люксметра.
 13. Визначення та оцінка яскравості поверхонь.
 14. Визначення та оцінка світлового коефіцієнту приміщення.
 15. Визначення та оцінка КПО приміщення.
 16. Вимірювання та гігієнічна оцінка рівнів шуму в приміщеннях різного призначення.
 17. Визначення та гігієнічна оцінка діоксиду вуглецю в атмосферному повітрі та повітрі приміщень
 18. Визначення необхідного та фактичного об'єму, кратності вентиляції.
 19. Визначення та гігієнічна оцінка хімічних забруднювачів повітря за допомогою універсального газоаналізатора УГ-2.
 20. Визначення запиленості повітря та гігієнічна оцінка результатів вимірювання запиленості атмосферного повітря та повітря приміщень різного призначення.
 21. Гігієнічна оцінка питної води за даними лабораторного аналізу.
 22. Гігієнічна оцінка ґрунту за результатами фізико-хімічного аналізу ґрунту.
- «Спеціальні питання гігієни та екології»**
23. Проведення соматоскопічних, соматометричних, фізіометричних, досліджень фізіологічного розвитку дітей та підлітків.
 24. Проведення вимірювань навчальних приміщень, шкільних меблів.
 25. Розрахувати добові енерговитрати та потреби організму в харчових речовинах.
 26. Розрахувати калорійність та збалансованість за харчовими речовинами харчового раціону – за меню-розкладкою та за результатами лабораторного аналізу продуктів і готових блюд.
 27. Проведення мовної проби з реактивом Тільманса.
 28. Оцінювати якість харчових продуктів органолептичними методами, відбирати їх проби для лабораторних аналізів.
 29. Визначати показники природного освітлення приміщень (світловий коефіцієнт, коефіцієнт природного освітлення та інших) розрахунковими методами (метод “Ватт”, визначення КПО за графіками Данилюка та часу інсоляції за допомогою контрольно-інсоляційної лінійки).
 30. “Читання” архітектурно-планувальних креслень лікарняних будівель.
 31. Санітарне обстеження лікарняного, навчального закладу або помешкання.
 32. Вимірювання показників мікроклімату, освітленості, концентрації вуглекислого газу в палаті, секції, відділенні, лікувально-профілактичному, оздоровчому закладі в цілому.
 33. Вимірювати потужності доз іонізуючої радіації на робочих місцях, за захисними екранами, індивідуальних доз опромінення персоналу категорії А, розраховувати забруднення радіонуклідами робочих поверхонь та їх концентрацію у повітрі, воді, харчових продуктах.

9. ОЦІНЮВАННЯ ПОТОЧНОЇ, САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З ПІДСУМКОВИМ КОНТРОЛЕМ У ФОРМІ ЕКЗАМЕНУ/ ЗАЛІКУ

Денна форма навчання

Поточний контроль

Види роботи	Планові терміни виконання	Форми контролю та звітності	Максимальний відсоток оцінювання
Систематичність і активність роботи на семінарських (практичних) заняттях			
1.1. Підготовка до практичних занять	Відповідно до робочої програми та розкладу занять	Перевірка обсягу та якості засвоєного матеріалу під час практичних занять	25
Виконання завдань для самостійного опрацювання			
1.2. Підготовка програмного матеріалу (тем, питань), що виносяться на самостійне вивчення	-//-	Розгляд відповідного матеріалу під час аудиторних занять або ІКР ¹ , перевірка конспектів навчальних текстів тощо	10
Виконання індивідуальних завдань (науково-дослідна робота студента)			
1.3. Підготовка реферату (есе) за заданою тематикою	Відповідно до розкладу занять і графіку ІКР	Обговорення (захист) матеріалів реферату (есе)	10
1.4. Інші види індивідуальних завдань, в т.ч. підготовка наукових публікацій, участь у роботі круглих столів, конференцій тощо.	-//-	Обговорення результатів проведеної роботи під час аудиторних занять або ІКР, наукових конференцій та круглих столів.	5
Разом балів за поточний контроль			50
Підсумковий контроль екзамен / залік			50
Всього балів			100

Заочна форма навчання			
Поточний контроль			
Види самостійної роботи	Планові терміни виконання	Форми контролю та звітності	Максимальний відсоток оцінювання
Систематичність і активність роботи під час аудиторних занять			
1.1. Підготовка до аудиторних занять	Відповідно до розкладу	Перевірка обсягу та якості засвоєного матеріалу під час аудиторних занять	15
За виконання контрольних робіт (завдань)			
1.2. Підготовка контрольних робіт	-//-	Перевірка контрольних робіт (завдань)	15

¹ Індивідуально-консультативна робота викладача зі студентами

Виконання завдань для самостійного опрацювання			
1.3. Підготовка програмного матеріалу (тем, питань), що виносяться на самостійне вивчення	-//-	Розгляд відповідного матеріалу під час аудиторних занять або ІКР ² , перевірка конспектів навчальних текстів тощо	10
Виконання індивідуальних завдань (науково-дослідна робота студента)			
2.1. Підготовка реферату (есе) за заданою тематикою	Відповідно до графіку ІКР	Обговорення (захист) матеріалів реферату (есе) під час ІКР	5
2.3. Інші види індивідуальних завдань, в т.ч. підготовка наукових публікацій, участь у роботі круглих столів, конференцій тощо.	-//-	Обговорення результатів проведеної роботи під час ІКР, наукових конференцій та круглих столів.	5
Разом балів за поточний контроль			50
Підсумковий контроль екзамен / залік			50
Всього балів підсумкової оцінки			100

10. КРИТЕРІЇ ПІДСУМКОВОЇ ОЦІНКИ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ (для іспиту)

Рівень знань оцінюється:

- «відмінно» / «зараховано» А - від 90 до 100 балів. Студент виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно знаходити та опрацьовувати необхідну інформацію, демонструє знання матеріалу, проводить узагальнення і висновки. Був присутній на лекціях та семінарських заняттях, під час яких давав вичерпні, обґрунтовані, теоретично і практично правильні відповіді, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував реферат (есе) за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

- «добре» / «зараховано» В - від 82 до 89 балів. Студент володіє знаннями матеріалу, але допускає незначні помилки у формуванні термінів, категорій, проте за допомогою викладача швидко орієнтується і знаходить правильні відповіді. Був присутній на лекціях та семінарських заняттях, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував реферат (есе) за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

- «добре» / «зараховано» С - від 74 до 81 балів. Студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, але дає недостатньо обґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, реферату та активність у науково-дослідній роботі;

- «задовільно» / «зараховано» D - від 64 до 73 балів. Студент був присутній не на всіх лекціях та семінарських заняттях, володіє навчальним матеріалом на середньому рівні, допускає помилки, серед яких є значна кількість суттєвих. При цьому враховується наявність

² Індивідуально-консультативна робота викладача зі студентами

конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, рефератів (есе);

- «задовільно» / «зараховано» E - від 60 до 63 балів. Студент був присутній не на всіх лекціях та семінарських заняттях, володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні, на всі запитання дає необґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки, має неповний конспект з завданнями до самостійної роботи.

- «незадовільно з можливістю повторного складання» / «не зараховано» Fx – від 35 до 59 балів. Студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.

- «незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни» / «не зараховано» F – від 0 до 34 балів. Студент не володіє навчальним матеріалом.

Таблиця відповідності результатів контролю знань за різними шкалами

100-бальною шкалою	Шкала за ECTS	За національною шкалою	
		екзамен	залік
90-100 (10-12)	A	Відмінно	зараховано
82-89 (8-9)	B	Добре	
74-81(6-7)	C		
64-73 (5)	D	Задовільно	не зараховано
60-63 (4)	E		
35-59 (3)	Fx	незадовільно	
1-34 (2)	F		

11. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна (базова)

1. Конституція України.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Основи законодавства України про охорону здоров’я.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>
3. Закон України “Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення”.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text>
4. Основи екології: Підручник для студ. вищих навч. закладів /В.Г. Бардов, В.І.Федоренко, Е.М Білецька та ін. - Вінниця: Нова Книга, 2020. - 424 с.
5. Військова гігієна : навчальний посібник / авт. кол.: М. Г. Щербань, Е. М. Хорошун, В. А. Капустник, В. В. М'ясоєдов, В. О. Коробчанський, М. П. Воронцов, Ю. К. Резуненко, О. Г. Мельник, Ю. О. Олійник. – Харків : ХНМУ, 2022. – 218 с.
6. Гігієна праці: Підручник /Ю.І.Кундієв, О.П.Яворовський, А.М. Шевченко та ін.; за ред. акад. НАН України, НАМН України, проф. Ю.І. Кундієва, чл-кор. НАМН України проф. О.П.Яворовського. - К.: ВСВ “Медицина”, 2011. - 904с.
7. В. В. Бабієнко, А. В. Мокієнко, О. А. Грузевський, Є. В. Опря. Б 125 Гігієна закладів охорони здоров’я : навчальний посібник / В. В. Бабієнко, А. В. Мокієнко, О. А. Грузевський, Є. В. Опря – Одеса: Прес-кур’єр, 2022, с. 444 ISBN

8. В. В. Бабієнко, А. В. Мокієнко, Р. Г. Процюк, Є. В. Опря Б125 Гігієна санаторно-курортних, оздоровчих закладів та рекреаційних зон : учбовий посібник / В. В. Бабієнко, А. В. Мокієнко, Р. Г. Процюк, Є. В. Опря – Одеса : Прес- кур'єр, 2022, с. 348 ISBN 978-617-7797-41-7
9. В. В. Бабієнко, А. В. Мокієнко Б125 Гігієна води та водопостачання населених місць : навчальний посібник /Бабієнко В. В., Мокієнко А. В. – Одеса : Прес-кур'єр, 2021, 300 с.
10. Радіаційна гігієна: підручник для лікарів-інтернів та лікарів слухачів /[Мурашко В.О., Мечев Д.С., Бардов В.Г. та ін.]. - Вінниця: Нова Книга, 2013. - 376 с.
11. Герасимов О. І. и др. Методи організації радіаційної безпеки: навчальний посібник. – 2022.
12. Основи фізіології та гігієни харчування: Навчальний посібник: посібник [Електронний ресурс] / [упоряд. О.В. Онопрієнко, О.М. Онопрієнко]; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси : ЧДТУ, 2021. – 138 с. – Назва з титульного екрана. Навчальний посібник. – Черкаси, 2021. -с.

Доступ: <https://er.chdtu.edu.ua/bitstream/ChSTU/3530/1/%d0%9f%d0%be%d1%81%d1%96%d0%b1%d0%bd%d0%b8%d0%ba-%d0%9e%d1%81%d0%bd%d0%be%d0%b2%d0%b8%20%d1%84%d1%96%d0%b7%d1%96%d0%be%d0%bb%d0%be%d0%b3%d1%96%d1%97%20%d1%82%d0%b0%20%d0%b3%d1%96%d0%b3%d1%96%d1%94%d0%bd%d0%b8%20%d1%85%d0%b0%d1%80%d1%87%d1%83%d0%b2%d0%b0%d0%bd%d0%bd%d1%8f%202021.pdf>

13. Гігієна у фізичній реабілітації: Навчальний посібник для проведення практичних та самостійних робіт для студентів Спеціальності: 227 – Фізична терапія, ерготерапія вищих навчальних закладів / Є. О. Неведомська. – К. : Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2021. – 47 с.
14. Коцур Н. І., Товкун Л. П. Шкільна гігієна: навчальний посібник. Переяслав (Київ. обл.) : Домбровська Я. М., 2020. 408 с.

Допоміжна

1. Гігієна та екологія: Підручник /За редакцією В.Г. Бардова. - Вінниця: Нова Книга, 2006. - 720 с.
2. Гігієна та екологія. Підручник для студентів вищих медичних навчальних закладів /За редакцією В.Г.Бардова /Англійською мовою. - Вінниця: Нова Книга, 2009. - 688 с.
3. Загальна гігієна: пропедевтика гігієни: Підручник /Є.Г. Гончарук, Ю.І. Кундієв, В.Г. Бардов та ін.; За ред. Є.Г.Гончарука. - К.: Вища шк., 1995. - 552 с.
4. Профілактична медицина. Загальна гігієна з основами екології. І.І. Даценко, Р.Д. Габович. Підручник, 2 видання. - Київ: «Здоров'я», 2004. - 792 с.
5. Комунальна гігієна. За ред. Гончарука Є.Г. Підручник. Київ, «Здоров'я», 2003. - 728 с.
6. Гігієна харчування з основами нутриціології: Підручник; у 2 кн. - Кн.: /За ред. проф. В.І. Ципріяна. К.: Медицина, 2007. - 544 с.
7. Гігієна та охорона праці медичних працівників. Навчальний посібник /За ред. В.Ф.Москаленка, О.П.Яворовського. - К.: «Медицина», 2009. - 176 с.
8. Пашко К.О. Військова гігієна з гігієною при надзвичайних ситуаціях. -Тернопіль; Укрмедкнига, 2005. - 312 с.
9. Бадюк М.І., Левченко Ф.М., Токарчук В.П., Солярик В.В. та ін. Організація медичного забезпечення військ: Підруч. [для студ. вищ. мед. закл. освіти України III-IV рівнів акредитації] /За ред. професора Паська В.В. - К.: “МП Леся”, 2005. - 425 с.
10. Гігієна праці (методи досліджень та санітарно-епідеміологічний нагляд). /За ред. А.М.Шевченка, О.П.Яворовського. - Вінниця: НОВА КНИГА, 2005.- 528с.
11. Гігієна. Навчальний посібник до практичних занять для студентів медичних факультетів В.Н.З. //В.Я. Уманський, Д.О. Ластков, А.М. Безсмертний, Н.Ф. Іваницька та інші. - Донецьк, 2004. - 384 с.

12. Введення в профілактичну медицину. Методологічні та історичні аспекти /В.В.Бабієнко, А.М.Гринзовський, Ю.М. Ворохта. Навчальний посібник. К.: Видавничий дім «Слово», 2012. - 232 с.
13. Становлення і розвиток гігієнічної науки в Україні: шлях крізь епохи і соціальні потрясіння (друга половина XIX - 20-ті р.р. XX століття): монографія /Коцур Н.І. - Корсунь-Шевченківський, 2011. - 726 с.
14. Загальна гігієна. Словник-довідник //І.І. Даценко, В.Г. Бардов, Г.П. Степаненко. - Львів, 2001. - 244 с.
15. Норми радіаційної безпеки України (НРБУ-97). - К., 1997. - 121 с.
16. Основні санітарні правила протирадіаційного захисту України (ОСПУ-2005). - 136 с.
17. Чаплик В.В. Медицина надзвичайних ситуацій: підручник для студентів вищих мед. навч. закладів /Чаплик В.В., Олійник П.В., Омельчук С.Т. - Вінниця: Нова книга, 2012. - 352 с.
18. Трохимчук В.В., Сирота П.С., Гринчук І.Г., Лотоцький В.В. Екстремальна і військова фармація: Навчальний посібник /За ред. д-ра фарм. наук, проф. В.В. Трохимчука. - Тернопіль: Укрмедкнига, 2003. - 332 с.
19. Епідеміологія екстремальних умов з курсом військової епідеміології /Андрейчин М.А., Копча В.С., Крушельницький О.Д., Нарожнов В.В. - Тернопіль: Укрмедкнига, 2002. - 270 с.
20. Радіаційна гігієна: Підручник /За редакцією проф. В.Я. Уманського та проф. С.Т. Омельчука. - Донецьк: Норд-Прес, 2009. - 143 с.
21. Гігієна та екологія в термінах, схемах, таблицях і тестах: навч. посіб В.Ф. Москаленко, О.П. Яворовський, Д.О. Ластков, С.І. Гаркавий та ін. К.: ВСВ «Медицина», 2012. - 208 с.
22. Загальна гігієна: Посібник для практичних занять /За загальною ред. Даценко І.І. - Львів, 2001. - 472 с.